

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA MUMTOZ
QO'SHIQLARNING SAMARODORLIGI

Avlaqulova Muborak Sultonmurod qizi

Uzun tumani 13-maktab musiqa o'qituvchisi

(+998-88) 094-89-92

E-mail: muborak92@gmail.com

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarida mumtoz qo'shiqlardan foydalanishning pedagogik, tarbiyaviy va ma'naviy ahamiyati yoritiladi. Mumtoz qo'shiqlarning o'quvchilarga ta'siri, ularni ma'naviy barkamol, estetik didli va madaniyatli shaxs sifatida shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *mumtoz qo'shiqlar, musiqa ta'limi, estetik tarbiya, ma'naviy kamolot, milliy qadriyatlar, badiiy did, o'quv jarayoni samaradorligi, musiqa madaniyati, psixologik ta'sir, jamoaviy kuylash.*

Аннотация: *В статье рассматривается педагогическое, образовательное и духовное значение использования классических песен в общеобразовательных школах. Анализируется влияние классических песен на учащихся и их роль в формировании духовно зрелых, эстетически развитых и культурных личностей.*

Ключевые слова; *: классические песни, музыкальное воспитание, эстетическое воспитание, духовная зрелость, национальные ценности, художественный вкус, эффективность образовательного процесса, музыкальная культура, психологическое воздействие, коллективное пение.*

Summary; *This article examines the pedagogical, educational, and spiritual significance of using classical songs in general secondary schools. It analyzes the impact of classical songs on students and their role in shaping them as spiritually mature, aesthetically pleasing, and cultured individuals.*

Key words; : *classic songs, musical education, aesthetic education, spiritual maturity, national values, godly taste, the effectiveness of the educational process, musical culture, psychological performance, collective singing.*

Kirish: Bugungi globallashuv sharoitida yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularda estetik did va badiiy dunyoqarashni shakllantirish ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Shu bois maktabdagi musiqa ta'limida mumtoz qo'shiqlardan foydalanish nafaqat badiiy tarbiya, balki ma'naviy-axloqiy shakllanishning muhim omili sifatida qaraladi. Mumtoz musiqa – xalqning ko'p asrlik tarixiy-madaniy merosini aks ettiruvchi badiiy hodisa bo'lib, o'quvchi ongida milliy o'zlikni anglash, tarixga hurmat va estetik zavq uyg'otadi. Mumtoz qo'shiqlarning pedagogik ahamiyati

Mumtoz qo'shiqlardan o'quv jarayonida foydalanish bir nechta pedagogik vazifani bajaradi:

1. Bilim va ko'nikmalarni shakllantirish

O'quvchilar musiqiy savod, ritmni his etish, melodiyaning idrok qilish kabi asosiy ko'nikmalarni egallaydilar.

Qo'shiqlarning badiiy matnlari orqali o'quvchilarda so'z boyligi oshadi, adabiy-estetik tafakkur rivojlanadi. Aruz, barmoq kabi she'riy tizimlarga qiziqish oshadi.

2. Estetik tarbiya

Mumtoz qo'shiqlar o'quvchilarda: badiiy didni, musiqiy eshituvni, go'zallikka intilishni, milliy madaniyatga muhabbatni shakllantiradi.

Ushbu qo'shiqlarning ohanglari inson ruhiga uyg'un bo'lib, ularni tinchlantiradi, fikrni jamlashga yordam beradi.

3. Ma'naviy-axloqiy tarbiya

Mumtoz qo'shiqlarda muhabbat, vatanparvarlik, yaxshilik, halollik, kamtarlik kabi mavzular tarannum etiladi. Bu o'quvchilarning xarakteri va axloqiy qarashlarining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Qo'shiqlar orqali yoshlar tarixiy shaxslar, allomalar, shoirlar merosi bilan tanishadi.

O'quvchilar rivojiga psixologik ta'siri:

Mumtoz musiqa inson psixologiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan isbotlangan.

Maktab amaliyotida:

e'tibor va xotira kuchayishi, ruhiy sokinlik, ijodiy fikrlash, nutq va xayolning faollashishi kuzatiladi.

Shuningdek, jamoaviy kuylash o'quvchilarning muloqot madaniyati, jamoada ishlash ko'nikmasi va mas'uliyatini oshiradi.

Dars jarayonida qo'llashning samaradorligi:

Mumtoz qo'shiqlarni darslarda qo'llash turli metodlar orqali amalga oshirilishi mumkin:

audio yozuvlar tinglash, jonli ijro, qo'shiqlar matnini tahlil qilish, sahnalashtirish,

multimediya texnologiyalaridan foydalanish. Bu jarayon o'quvchilarni darsga jalb qiladi, mashg'ulotlarni qiziqarli va mazmunli qiladi.

Misol:

“Gullar yuzida xanda bu bog'dan yor o'tdimy” she'ri

Anonim (muallifi noma'lum) bo'lishi mumkin, ammo Muqimiy yoki Zavqiy maktabiga mansub shoir tomonidan yozilgan, deb taxmin qilinadi.

She'r taxminan XIX asr oxiri yoki XX asr boshlarida yozilgan.

She'r matni va tahlili

1. Bayt:

Gullar yuzida xanda bu bog'dan yor o'tdimy,

Odatin qilmay hamda-ey yana bedor o'tdimu.

Ma'nosi:

Shoir go'yo gulzor orasidan sevgilisi o'tganini eslaydi — gul yuzida tabassum paydo bo'lgan, bog'da hayot uyg'ongan. Ammo u bu lahzadan to'liq bahramand bo'lolmagan, yana bedor (uyqusiz, iztirobda) kechgan.

Asosiy mazmun: Sevgilining kelishi ham, ketishi ham yurakka tinchlik bermaydi.

2. Bayt:

Yillar nechun sar sari kitolmaydilar nari,
Ko'nglimning moh paykali, ko'zi xumor o'tdimu.

Ma'nosi:

Yillar o'tib ketmoqda, lekin yurakdagi muhabbat (oydek yuzli, xumor ko'zli sevgili obrazi) hali ham unutilmayapti.

Asosiy mazmun: Vaqt tuyg'ularni o'chira olmaydi.

3. Bayt:

Parpiragan to'lik oy shundan sarhush xoy nahoy,
Gulshanga to'kib chiroy, guli gulzor o'tdimu.

Ma'nosi:

To'liq oy ham sevgilining jamoliga mahliyo bo'lib, bog' ustiga o'z nurlarini to'kkan. Shoir esa go'yo shu manzara ichidan hushsiz o'tgan.

Asosiy mazmun: Sevgilining go'zalligi tabiatni ham hayratda qoldiradi.

4. Bayt:

Rayhonga rashk qilib, ul bog'ri qon bo'ldi butkul,
Yana rayhon hidlab ul bundan takror o'tdimu.

Ma'nosi:

Rayhon gullari sevgilining hidiga rashk qiladi. Shoir esa ularning orasida yana sevgilining xotirasi bilan to'lgan holda o'tadi.

Asosiy mazmun: Sevgining xotirasi tabiatda ham aks etadi.

5. Bayt (yakun):

Soyasi bo'lib tag'rin tilab, utru davlatin,
Dilda takrorlab otin-ey, sayida zor o'tdimu.

Ma'nosi:

Shoir sevgilisining soyasidek unga sodiq bo'lib yashamoqda, uning ismini dilda takrorlab, muhabbatda zorlik bilan umr o'tkazmoqda.

Asosiy mazmun: Sadoqat va muhabbatning cheksizligi.

Umumiy mazmun:

She'rda lirik qahramon sevgilining go'zalligi va muhabbatning iztirobini kuylaydi. Tabiat manzaralari orqali yurak holatini tasvirlaydi: gul, oy, rayhon, bog' — bular barchasi sevgi ramzidir. Shoir sevgilining xotirasidan qutula olmaydi, har narsada uni ko'radi.

Qachon yozilgan:

She'r uslubi, qofiya tizimi va so'z tanlovi uni XIX asr oxiri – XX asr boshidagi mumtoz o'zbek adabiyotiga yaqinlashtiradi. U Muqimiy, Furqat yoki Zavqiy kabi shoirlar davriga o'xshash ohangda yozilgan.

Aniq yozilgan yili noma'lum, ammo mumtoz g'azal shaklida, ya'ni aruz vaznida yozilgan.

Xulosa:

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida mumtoz qo'shiqlardan foydalanish o'quvchilarda musiqiy madaniyatni, milliy o'zlikni anglashni, badiiy-estetik didni va ma'naviy kamolotni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Mumtoz qo'shiqlar nafaqat musiqa fani doirasida, balki o'quvchilarning ruhiy holati, axloqiy qarashlari va mafkuraviy barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu bois ta'lim jarayonida mumtoz musiqadan oqilona, zamonaviy metodlar bilan samarali foydalanish yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda muhim o'rin tutadi.

FOYDALANILGA ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi birinchi prezidenti I.A.Karimovning “ Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch” asaridan.
2. Internet saytlari: O'zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Mirziyoyev Miromonovichning “O'zbekistonni rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi” <http://uzavtoyul.uz>

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2019-yil 19-mart kuni yoshlarga e'tiborni kuchaytirish masalalariga bag'ishlangan videoselektor yig'lishidan <http://uzembassy.kz>
4. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q T. "Sharq" nashryoti-matbaa konsern bosh tahririyati 1998. -32-bet.
5. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1996. – B. 5-6.
6. Musiqa. 6-sinf uchun darslik. Begmatov S., Mamirov Q., Mansurov A., Karimova D., Ro'ziev I. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 2001. – B. 13-17.
7. Khayitboboyevich, A. D. (2025). Pedagogical possibilities of organizing music listening activities of future music teachers. *International Journal of Pedagogics*, 5(02), 56-59.
- Khayitboboyevich, A. D. (2025). Development of Professional Competence of Future Music Teachers on The Basis of Music Listening Activity. *European International Journal of Pedagogics*, 5(02), 34-37.